

SUOMALAINEN SALAPOLIISIRJALLISUUS 1910-luvulta 1960-luvulle

Rudolf Richard Ruth (1889-1957) on ensimmäinen suomalainen salapoliisikirjailija, hän julkaisi v. 1910 salanimellä **Rikhard Hornanlinna** kaksi teosta: **Kellon salaisuus** ja **Lähellä kuolemaa**. Kirjat ilmestyivät sarjassa Suomalaisia salapoliisikertomuksia 1 ja 2. Molemmissa teoksissa päähenkilönä toimii Sherlock Holmes -tyyppinen herrasmiessalapoliisi **Max Rudolph**, muutenkin kertomuksissa on pitkälti samanlainen asetelma kuin Holmes-kirjoissa. Ruth jatkoi kirjoittamistaan 1910- ja 1920-luvun vaihteessa, jolloin hän julkaisi muutaman romaanin **H. R. Hallin** nimellä. Samalla nimimerkillä Ruth kirjoitti myöhemmin muutaman salapoliisitarinan, joista v. 1939 julkaistu **Yhä murhat jatkuvat** kuuluu suomalaisen dekkarikirjallisuuden parhaimmistoon. Kirjan pohjalta valmistui v. 1941 Ville Salmisen ohjaamana elokuva Viimeinen vieras.

Runoilija ja lehtimies **Lauri Soini** (oik. Soininen, 1875-1919) kirjoitti nimimerkillä **Lauri Sauramo** kaksi salapoliisitarinaa 1910-luvun lopulla. Molemmissa tarinoissa salapoliisina on yksityisetsivä **Väinö Haukka**, apunaan Silmä-niminen porokoirra. Myös Haukka on saanut piirteitä Sherlock Holmesilta, niin tutkimus- kuin päättelymenetelmissä. Parempi kirjoista, **Punakaartin päällikön tytär**, ilmestyi v. 1918 juuri toimintansa aloittaneen Minervan kustantama.

Uuno Hirvonen (1898-1971) saavutti suurimmat suosionsa kirjoittaessaan Simo Penttilän nimellä, mm. kenraaliluutnantti T. J. A. Heikkilän seikkailut ja Kuollut mies –tarinat. Vuonna 1918 ilmestyi hänen omalla nimellään salapoliisitarina **Gyldenbrookien kunnia**. Tarinan salapoliisina toimii suurenuslasilla ja revolverilla varustautunut helsinkiläinen rikosasiaintoimiston varatuomari **Kaarlo Rautamo**.

Vuonna 1926 nuori 18-vuotias ylioppilas **Mika Waltari** (1908-1979) julkaisi jo toisen kirjansa, nyt tosin nimimerkillä **Kristian Korppi**. Teos **Kuolleen silmät, kertomuksia tuntemattoman ovilta** on suomalaisen rikoskirjallisuuden yksi suurista klassikoista. Kirja kuuluu nykyään keräilyharvinaisuuksiin ja sen arvo huutokaupassa on n. 340 euroa.

Kirjailija ja teatterimies **Jalmari Finne** (1874-1938), jonka tunnetuimpiin teoksiin kuuluu mm. Kiljusen herrasväen seikkailut, kirjoitti 1920-luvun lopulla myös kaksi salapoliisitarinaa: **Verinen lyhty** (1928) ja **Kohtalon käsi** (1929), jälkimmäisessä sankarina nyrkkeilijä **Janne Koski**.

Vuonna 1931 ilmestynyt **Mustalais-suon arvoitus** pohjautuu osin todelliseen tapahtumaan: Syyskesällä 1931 löydettiin eräästä lähteestä Tattarisuolta läheltä Malmia ihmisen ruumiinosia. Teoksen päähenkilönä on sanomalehtimies **Martti Kyttä**. Tarinan kirjoitti **Aarne Haapakoski** (vuoteen 1935 Laitinen, 1904-1961). Haapakoski tuli myöhemmin erittäin tunnetuksi nimimerkkien Outsider ja Henrik Horna johdosta. Toinen Haapakosken omalla nimellä julkaistu salapoliisikertomus on v. 1934 ilmestynyt **Madame Saahl'in salaisuus**, joka myös pohjautuu todellisiin tapahtumiin; tuolloin maailmanlaajuisesti huomiota herättäneeseen pariisilaiseen suureen vakoilutapaukseen.

Mestarisalapoliisi **William J. Kairalan** loi **M. Levä** alias **Marton Taiga** (oik. Martti Löfberg, 1907-1969). Ensimmäisen kerran tämä pyöreäkasvoinen ja pullea mestarisalapoliisi esiintyi v. 1932 Kikinimisessä aikakauslehdessä, myöhemmin Kairala seikkaili myös julkaisuissa Yllätyslukemisto, Seikkailukertomuksia ja Pohjan poika. Vuonna 1938 ilmestyi teos **Komisario William J. Kairala, mestarisalapoliisi** ja vuonna 1945 julkaistiin teos **He ovat vain pyöveleitä. Tarinoita mestarisalapoliisi William J. Kairalasta**. Sapo-sarjassa ilmestyi 1980-luvulla kaksi osaa **Komisario Kairalan tutkimuksia**.

Löfberg julkaisi *Marton Taigan* nimellä myös muita salapoliisitarinoita. Vuosina 1943-1944 newyorkilainen 14-vuotias sanomalehtipoika *Kid Barrow* alias *Porkkana* seikkailee neljässä kirjassa. Lempinimi Porkkana tulee tietysti pojan punaisesta tukasta. Vuosina 1945-1948 seikkaili kuudessa kirjassa *Porkkanan poika*, *Kid Barrow nuorempi*. Huonoimpiin *Marton Taiga* -kirjoihin kuuluu v. 1951 ilmestynyt *Kuka murhasi konsulin?*, alanimekkeenä: keväinen ”dekkari”. Tämä teos ei olekaan Martti Löfbergin kirjoittama, vaikka se hänen suostumuksellaan julkaistiinkin. Oikea tekijä on jäänyt tuntemattomaksi.

Vuonna 1938 järjestettiin suuret pohjoismaiset salapoliisiromaanikilpailut, jonka voittaneet teokset julkaistiin v. 1939 Islantia lukuun ottamatta kaikissa Pohjoismaissa. Suomessa palkinnon sai *Mika Waltarin* (1908-1979) teos *Kuka murhasi rouva Skrofin?*. Tässä teoksessa esiintyy ensimmäisen kerran *komisario Palmu* upeine viiksineen, myös apulaiset Kokki ja Virta ovat mukana. Komisario Palmu -kirjoja on ilmestynyt kaikkiaan kolme; rouva Skrofin lisäksi: *Komisario Palmun erehdys* (1940) ja *Tähdet kertovat, komisario Palmu!* (1962). Kaikista kolmesta kirjasta on tehty elokuva 1960-luvun alkupuolella – komisario Palmuna loistava Joel Rinne, ohjaajana Matti Kassila. Kirjan *Kuka murhasi rouva Skrofin?* elokuvaversio valmistui nimellä *Kaasua*, komisario Palmu. Palmu-kirjoja on käännetty yli kymmenelle eri kielelle.

Matti Hälli (vuoteen 1940 Häll, 1913-1988) kirjoitti kolme salapoliisitarinaa v. 1938-1943. Ensimmäinen *Lepakkoarvoitus* (1938) oli samaa pohjoismaista kilpailusatoa kuin Waltarin ”rouva Skrof”. Se sai jo omana aikanaan hyvät arvostelut. Salapoliisina herrasmiestyypinen *Ariel Vaara*. Hällin toinen salapoliisiromaani *Sopimatonta kuolla yliopistolla* (1942) kuuluu myös alansa parhaimmiston. Päähenkilönä rikoskomisario *Vasama*.

T. Rautapalo-Rapp (oik. Tauno Rautapalo, 1914-1998) tuli tunnetuksi aikoinaan urheilupiireissä lahjakkaana nyrkkeilijänä. Hän kirjoitti yhden salapoliisiromaanin v. 1939, myöhemmin hän julkaisi suuren määrän reippaita nuortenkirjoja. Esikoisteos, *Tapaus NB*, on kunnioitettava teos suomalaisessa salapoliisikirjallisuudessa, jonka keskeisenä tapahtumana suurrikollinen NB yrittää päästä Suomen yksinvaltiaaksi.

Pohjoismaisen salapoliisiromaanikilpailun satoa on myös *Olavi Tuomolan* (1907-1985) *Konsuli Hallan murha* (1939). Tuomola kirjoitti kaikkiaan yhdeksän salapoliisikirjaa v. 1939-1945. Perinteisen tyylin mukaisia ovat mm. *Verenpunainen kämmekkä* ja *Kummitusmurha* (molemmat 1945), sen sijaan toiminnallisempia ovat *Anastettu sotasalaisuus* (1940) ja *Neuvostovakoilija* (1943), näissä oli useimmissa päähenkilönä komisario *Somero*.

Myös *Nokinen jälki*, jonka kirjoitti *Tauno Karilas* (1900-1980), oli samaa vuoden 1939 kilpailusatoa. Se hyväksyttiin Waltarin Palmu-kirjojen kanssa sveitsiläisen kustantajan Albert Müllerin rikoskirjallisuussarjaan, joka ilmestyi saksaksi v. 1943. Salapoliisina toimii kirjanpitäjä *Akseli Perkiö*.

Elokuun murha on tyyppilinen sota-ajan salapoliisitarina, jossa murhaajan lisäksi kiinni jää myös vakoilijoita. *V. Laikko* (oik. Vilho Puttonen, 1906-1971) ei ole kirjoittanut muuta kuin tämän yhden ainoan salapoliisitarinan.

Lehtimiehenä ja radioavustajana kirjallisen uransa aloittanut *Olavi Linnus* (vuoteen 1935 Lilius, 1914-2000) kirjoitti iskelmäsanoituksia (mm. *Mambo Italiano*) nimimerkillä Olaus ja käänsi elokuvatekstejä. Hän kirjoitti myös kuusi salapoliisiromaania, joiden päähenkilönä murhamysteerejä ratkoo osastopäällikkö *Tauno Vahtonen*. Parhaimpia ovat *Vahtonen ajaa takaa kuolemaa* (1940) ja *...sinun vuorosi tulee* (1944). Olavi Linnus kirjoitti myös toistakymmentä nuorten seikkailuromaania salanimillä Rex Davis, Gil Dennic ja Brent Morea.

Aarne Haapakoski (vuoteen 1935 Laitinen, 1904-1961) käytti nimimerkkejä *Outsider* ja *Henrik Horna* noin 60 salapoliisi- ja rikosromaanissa. Kustannusosakeyhtiö Ilmarisen palveluksessa ollut Yrjö Halme keksi Haapakoskelle nimimerkin Outsider. Henrik Horna -nimimerkki taas on saanut vaikutteensa ”ensimmäisen suomalaisen dekkarikirjailijan” Rudolf Richard Ruthin nimimerkistä Rikhard Hornanlinna. Outsider-tarinoita ilmestyi ensin Lukemista kaikille -lehdessä, myöhemmin Karma-sarjassa. Sarjassa ilmestyneet ensimmäiset Henrik Horna -kirjat olivat ruotsinkielisiä. Ensimmäisissä tarinoissa salapoliisina toimii helsinkiläinen iäkäs yksityisetsivä *Klaus Karma*, pitkä, kalju, laiha ja kumaraharteinen. Hän pitää hyvästä konjakista ja pelaa mielellään sakkia. Haapakoski ei ollut tyytyväinen tähän hahmoonsa, ja niin astui kuvaan uusi *Klaus Karma II*. Tämä arkkitehti Klaus Karma on edellisen veljenpoika, joka pelaa korsikalaista pasianssia ja hän puolestaan pitää hyvästä kahvista (turkkilaista mokkaa). Myös ulkonäkö poikkesi olennaisesti edeltäjästä; hän on keskipituinen, pyöreänaamainen ja hän ontuu toista jalkaansa. Pulmallisissa tilanteissa Klaus Karma saa ”avaruuden salaperäisiä sähkeitä”; tämä on muunnelma Agatha Christien Hercule Poirotin ”harmaista aivosoluista”. Karma-kirjat olivat aikanaan erittäin suosittuja. Parhaimpia ovat *Keskiyön murha* (1941), *Vihreä kummitus / Det gröna spöket* (1941), *Peli on menetetty* (1941), *Nunnat nukkuvat* (1942), *Kuolema tulee kello 12* (1943), *Patarouva ja ruutukuningas* (1945). Karma-kirjoja ilmestyi v. 1941-1948.

Vuonna 1945 esiintyivät ensimmäinen kerran radiossa *Kalle Kustaa Korkki* ja *Pekka Lipponen*. Näitä *Outsider*-seikkailutarinoita ilmestyi myös painettuna 1945-55 yhteensä viisitoista kappaletta. Vuonna 1956 alkoi ilmestyä sarjajulkaisuna Pekka Lipposen seikkailuja ja v. 1958 Kalle Kustaa Korkin seikkailuja. Vuonna 1957 Haapakosken apuna tarinoiden kirjoittamisen aloitti *Seppo Tuisku* (1935-), joka jatkoi kirjoittamista vielä Haapakosken kuoleman jälkeenkin. Tarinoita ilmestyi kaikkiaan 192, joista Haapakoski kirjoitti 69 ja Tuisku 123.

Haapakoski julkaisi *Outsider*-nimimerkillä myös tunnetun teoksensa *Kilroy oli täällä* (1947). Syylinen ei paljastu itse kirjassa, vaan ”kuka oli Kilroy” selvisi vasta lukijakilpailun päätyttyä.

Aarne Haapakoski käytti myös paria muuta nimimerkkiä Outsiderin ja Henrik Hornan lisäksi. Vuonna 1945 ilmestyi *Viktor Marion* Pariisiin sijoittuva salapoliisitarina *Punaisen Härän Hotelli (Hotel du Boeuf Rouge)*. Vuoden 1949 satoa on Portugaliin sijoittuva *Kuka näistä kuudesta?*, jonka Haapakoski kirjoitti nimimerkillä *William B. Harrow*. Parhaimpia Haapakosken muista nimimerkkikirjoista on *Kuolema pyramidin varjossa*, jonka hän kirjoitti v. 1956 nimellä *Rigor Morton*.

Vilho Helanen (1899-1952), yksi parhaimmista suomalaisista salapoliisikirjailijoista, julkaisi vuonna 1941 nimimerkillä *Heikki Aksila* teoksen *Helsingissä tapahtuu*. Kirjan päähenkilönä on nuori asianajaja, varatuomari *Kaarlo Rauta*, joka esiintyy myös Helasen omalla nimellä julkaistuisa myöhemmissä salapoliisitarinoissa. Kaarlo Rauta on selkeä laina Uno Hirtosen Gyldenbrookien kunnia -kirjan (1918) rikosasioimiston varatuomari Kaarlo Rautamosta!

Helasen Rauta on pitkä, leveäharteinen mies, hänellä on vaaleat, lyhyet hiukset, harmaat silmät ja päättäväiset kasvot. Vilho Helasen Rauta-kirjoista parhaimpia ovat *Valvova silmä* (1946), *Rauhan rannikko* (1947), *Filmitalon murhenäytelmä* (1948) ja *Ristilukin arvoitus* (1949).

Ensimmäisiä suomalaisia naissalapoliisikirjailijoita on *Kirsti Porras* (oik. Hellin Fogelholm, 1908-1986), hän julkaisi vain kolme salapoliisitarinaa: *Laiva huusi yössä* (1942), *Kuolema käy ateljeessa* (1944) ja *Winter ei saavu aamiaiselle* (1945). Kirjojen sankarina on poliisimies *Kanerva*. Kirsti Porrasta on verrattu jopa Agatha Christiehin ja Dorothy L. Sayersiin.

Sotamuistelukirjoilla uransa aloittanut **Kaarlo Erho** (1905-1967) kirjoitti kolmetoista salapoliisiro-
maania 1940-luvulla, myöhemmin hän kirjoitti mm. näytelmiä ja nuorten kirjoja salanimillä Kalle
Rae ja Erik Karlsson. Erhon ensimmäinen salapoliisihahmo on *Kalle Kanto*, joka esiintyy yhdek-
sässä kirjassa. Parhaimpia niistä ovat *Karhumäessä kummittelee* (1944), *Perjantai, kolmastoista*
päivä (1945) ja *Tapautui Pohjanmaan pikajunassa* (1945). Erhon toinen tunnettu salapoliisihahmo
komisario *Erik Paarma* selvittelee murhatapauksia kolmessa kirjassa: *Kaarina-kuningattaren iho-*
jauherasia (1945), *Luurankovieras* (1945) ja *Kuutamossa kulkee kuolema* (1946). Erhon kolmas
salapoliisi *Erik Korpi* esiintyy vain yhdessä teoksessa: *Rautaruukin mysteeri* (1945).

1940-luvun tuotteliain suomalainen kirjailija on **Kaarlo Nuorvala** (1910-1967). Salapoliisitarinoi-
den lisäksi hän kirjoitti nuorten ja aikuisten seikkailukirjoja, tyttökirjoja ja rakkausromaaneja. Hän
teki myös käännostöitä ja elokuvakäsikirjoituksia (mm. Salakuljettajan laulu, Kaasua, komisario
Palmu ja Tähdet kertovat, komisario Palmu). Pelkästään vuonna 1945 hän julkaisi 27 kirjaa, sekä
omalla nimellään että lukuisalla määrällä nimimerkkejä. Nuorvalan omalla nimellä julkaistuista
salapoliisitarinoista parhaimpia ovat *Valkoisen sireenin arvoitus* (1944), *Murhaajien kerho* (1945)
ja *Murha Aulangolla* (1945). Nimimerkillä *Bob Palmer* ilmestyi *Ansaldon rooli. Rikollinen teat-*
teriseurue kauhujen talossa (1944), *Iskelmämurha* (1945) ja *Ristilukin arvoitus* (1945), *Roy Wil-*
tonin nimellä julkaistiin teokset *Aavemurha* (1945), *Väärää rahaa* (1945) ja *Myrkkykide* (1948),
Max Duganin nimellä vain yksi teos: *Vakooja ja atomipommi* (1945), sekä *Earl Kenningtonin*
nimissä myös vain yksi kirja: *Basil Marlinton salapoliisina* (1946).

Tunnettu kirjailija **Armas J. Pulla** (1904-1981) ei ollut omillaan salapoliisitarinoita kirjoittaessaan,
joita ilmestyi vain kaksi. Vuonna 1943 julkaistiin *Puhelimessa on verijälkiä* ja parempi teoksista,
Sinisen linjan arvoitus, vuonna 1948. Näiden lisäksi Pulla kirjoitti myös seikkailukertomuksia vuo-
sina 1929-1945 yhdessä *Mika Waltarin* kanssa heidän yhteisellä nimimerkillään Kapteeni Leo Rai-
nio.

Kirjailija **Helvi Erjakka** (1909-1975) kirjoitti vain yhden salapoliisitarinan. Vuonna 1945 ilmesty-
nyt teatterimaailmaan sijoittuva *Parempi kuin murhaaja* julkaistiin *Harrit Vanen* salanimellä.

Toimittaja **Osmo Osva** (vuoteen 1945 Salonen, 1923-) julkaisi vain kaksi salapoliisitarinaa. Vuonna
1943 ilmestyi *Telakka tulessa* ja vuonna 1946 Osvan parempi teos *Kuoleman päivä on perjantai*.
Osmo Osva toimi myös elokuvalavastajana (mm. Valkoinen peura), myöhemmin hän toimi freelan-
cer-kuvittajana.

Selim Tapolan (1912-1974) vauhdikkaassa tarinassa *Täysikuu* Valpo ja Gestapo jäljittävät desant-
teja ja heidän apureitaan. Teos ilmestyi vuonna 1944. Tapola julkaisi myöhemmin nuorten seikkai-
lukirjoja sekä omalla nimellään että nimimerkillä Jori Tervanto.

1940-luvulla ilmestyi salapoliisitarinoita monilta suomalaisilta kirjailijoilta, joista monet käyttivät
nimimerkkejä. Heitä olivat mm. **Vesa E. Syrjänen** (1882-1972), joka julkaisi v. 1943 nimimerkillä
Kapteeni Hell teoksen *Silverhovin arvoitus*. Vasta v. 1962 hän uskaltautui käyttämään omaa nime-
ään tarinassa *Keskiyön nuolet*.

Kirjailija **Lasse Jaakkolalta** (1916-1966) ilmestyi v.1943 teos *Sotasairaalan mysteeri*. Jaakkola
käytti myös kolmea eri nimimerkkiä kirjoittaessaan muita salapoliisitarinoita: Nimellä *Ola Selas*
ilmestyi v. 1945 teos *Kaksi kertaa kolme*, nimellä *Ossi Merto* v. 1949 teos *Hypnoosirikos selviää*
ja vuonna 1950 nimimerkillä **Lauri Jaala** julkaistiin teos *Professori Kuurron juttu*.

Vuoden 1944 tuotantoa on **Väinö Pelkosen** (1894-1974) salapoliisitarina *Ihmismetsästäjä*. Pelkonen käytti myöhemmin nimimerkkiä *Dan Morris*. Tällä nimellä on julkaistu teokset *Veripunaiset ympyrät* (1947) ja *Kielletty polku* (1948).

Nimimerkki **Teuvo Kauppo** oli oikealta nimeltään Toivo Kauppinen (1907-1987). Kaupon nimellä julkaistiin kaksi salapoliisitarinaa: *Kirurgin naamioima mies* (1945) ja *Teatterikummitus* (1947).

Kirjailija **Väinö Syväne** (1892-1982) julkaisi omalla nimellään kaksi salapoliisitarinaa vuonna 1945: *Kuka meistä on varas* ja *Kuka varasti setelit?*. Vuonna 1947 ilmestyneen tarinan *Punatukaisen naisen arvoitus* kirjoittajanimimerkiksi Syväne laittoi nimen **V. J. Soljanko**.

Suomessa on tehty hyvin vähän parodioita salapoliisitarinoista. Yksi sellainen ilmestyi v. 1945, kun **Sampsa Korpela** (1903-1968) julkaisi kirjan *Kuka murhasi ja kenet?*. Kirjan tekijänä ilmoitettiin Sampsa Korpela alias Samuvel Pabu! Salapoliisina toimii *Topias Plunt*, jolla on ilmiömäinen naamioitumistaito.

Keskitasoa parempaa suomalaista salapoliisitarinaa edustaa rikospoliisissa työskennelleen **Hugo Nousiaisen** (1913-1957) teos *Murhattiinko hänet?*, joka ilmestyi vuonna 1945.

1940-luvun parhaimpiin suomalaisiin salapoliisitarinoin kuuluu myös **Sininen kuolema** vuodelta 1946. Kirjoittajaa **Jonne Piippoa** (1914-1985) onkin verrattu joskus jopa Vilho Helaseen.

Kustannusosakeyhtiö Ilmarisen toimittaja **Yrjö Halme** (vuoteen 1905 Eliasson, 1894-1978) kirjoitti ahkerasti, mutta vain pieni osa tuotantoa on painettu kirjoiksi asti. Hän käytti nimimerkkejä Lauri Virta ja Jaakko Riutta kirjoittaessaan seikkailukertomuksia. Halmeen ainut salapoliisitarina **24 tuntia** ilmestyi v. 1944 nimimerkillä **Lauri Virta**. Kirjan päähenkilönä on rikosetsivä *Lehtonen*.

Jyväskyläläinen kirjailija ja mainostoimittaja **Tuuri Heporauta** (1922-1991) kirjoitti vuonna 1947 nimimerkillä **Jaakko Tierna** salapoliisitarinan *Kuu itkee verta*. Omalla nimellään Heporauta julkaisi vuonna 1954 teoksen *Kuoleman häätalo*. Hän julkaisi myös seikkailutarinoita nimimerkillä Pentti Kari.

1940-luvun lopun yksi mielenkiintoisimmista suomalaisista salapoliisitarinoista on **Jyrki Mikkosen** (1909-1984) teos *Punainen kyynel* (1948). Kirja pursuaa eksotiikkaa, mystiikkaa, romantiikkaa ja sadismia. Vuoroin katkotaan kauloja ja vuoroin rakastetaan kuutamossa.

1950-luvun alussa ilmestyi markkinoille paljon uusia salapoliisikirjailijoita. Onnistuneimpia tarinoita kirjoittivat mm. **Harri Hirvas** (oik. Harry Karlsson, 1919-2003), jolta ilmestyivät teokset *Kärventävä liekki* (1952) ja *Isoja kaloja verkossa* (1955).

Pauli Suhonen (1912-1994) kirjoitti nimimerkillä **T. Marras** parhaimpiin suomalaisiin salapoliisitarinoin kuuluvaan teoksen *Tohtori Kaarretin tapaus* (1953). Tämä kirja julkaistiin arvostetun Salama-sarjan ensimmäisenä numerona.

Monenlaisia työpaikkoja aiemmin kokeillut **Mauri Sariola** (1924-1985) päätyi viimein, vuonna 1956, rikostoimittajaksi Helsingin Sanomiin. Samana vuonna ilmestyi hänen ensimmäinen, hyvät arvostelut saanut, salapoliisitarinansa *Laukausten hinta*. Jo tässä esikoisdekkarissa esiintyy kuuluisa komisario *Leo Olavi Susikoski*, tuo leveäharteinen, vaatimaton ja miehekäs poliisimies. Vuonna 1956 ilmestyi toinenkin Susikoski-tarina: *Rotat pois laivasta!*. Se sai vielä paremmat arvostelut kuin Laukausten hinta. Sariola kirjoitti 1950-luvulla vielä neljä Susikoski-teosta: *Revontulet eivät*

kerro (1957), *Leivätön pöytä on katettu* (1958), *Kohtalokas Itämeren-risteily* (1959) ja *Sisukoski ottaa omansa* (1959). Vuosina 1961-1984 Susikoski-tarinoita ilmestyi vielä 27 kappaletta. Vuonna 1961 Sariola esitteli toisen salapoliisihahmonsaa asianajaja *Matti Viiman* teoksessa *Lavean tien laki*. Viima oli täysin vastakohta Susikoskelle, hän suhtautui elämäänsä rennosti, joi konjakkia ja ihaili julkisesti naiskauneutta. Viima-kirjoja ilmestyi vielä kolme: *Hurjan pojan koti* (1962), *Punaisen kukon laulu* (1963) ja *Budapestin uni* (1967). Kolmannen sankarinsa Sariola loi vuonna 1968: rikostoimittaja *Aarre Kuusama* esiintyi vain kahdessa kirjassa; *Sumusta nousee risti* ja *Älä kaikista ruusuista huoli* (molemmat 1968). Sariolan teoksia on käännetty seitsemälletoista kielelle ja niitä myös filmattu.

Vuonna 1966 *Mauri Sariola* käytti ensimmäisen kerran nimimerkkiä *Esko Laukko*. Kirjailija oli kyllästynyt huonoihin arvosteluihin, joita sai Susikoski-kirjoista ja päätti uudella nimimerkillä hämätä arvostelijat. Vaikka nimimerkki tunnistettiin Sariolalle kuuluvaksi, hän kuitenkin kiisti sen. Jossain vaiheessa epäiltiin, että Laukko-nimen taakse kätkeytyi Sariolan Tuula-vaimo hänen toisesta avioliitostaan. Arvosteluissa mainittiin mm. ”Lupaava tulokas.”. Ensimmäinen Laukko-kirja oli *Herrasmiesten oikotie*, samalta vuodelta (1966) on myös paras Laukko-kirjoista *Tohtori Viitasen tapaus*. Vuonna 1969 ilmestyi Laukko-kirja *Sen yli käy vain tuuli viheltäin*, teos aiheutti skandaalin, sillä arvostelijat huomasiat että se oli selvä plagiaatti *Bill S. Ballingerin* (1912-1980) teoksesta *Kynsi ja hammas*. Asia sovittiin ilman oikeudenkäyntiä ja Sariola joutui maksamaan 5400 markkaa amerikkalaiselle kirjailijalle.

1960-luvun alussa *Tauno Yliruusi* (1927-1994) kirjoitti kuusi erinomaista salapoliisitarinaa, joista parhaimpia ovat *Yllätysmurha* (1960), *Joulu Toijalan takana* (1963) ja *Rikosetsivien vapaapäivä* (1963).

Vuonna 1962 WSOY järjesti salapoliisiromaanikilpailun, jonka voitti *Jorma Napola* (1914-2000) teoksellaan *Ruuvikierre*. Kilpailun taso ei ollut korkea.

Vuonna 1963 ilmestyi muutama tasokas suomalainen salapoliisitarina. *Lennart Åkerlund* (oik. Torsten Peltomo, (1920-) julkaisi teoksen *Kuolema tulee aina yllättäen*. Kirjailija-runoilija *Mikko Haljoki* (1936-) toi markkinoille teoksensa *Nuori, ikävöity, kuollut* ja jo seuraavana vuonna häneltä ilmestyi toinen dekkari: *Tonttunjoukko varpahillaan*. Yksi harvoja naiskirjailijoita suomalaisessa salapoliisituotannossa on näyttelijä *Glory Leppänen* (1901-1979), häneltä ilmestyi vuoden 1963 teoksen *Punainen Fiat BA 777* lisäksi teokset *Kärpät saalistavat* (1964), *Eski on kuollut* (1966) ja *Pääosassa kuolema* (1967). Neljäs vuoden 1963 tulokkaista on jyvaskyläläinen *Marko Tapio* (oik. Tapper, 1924-1973). Hänen esikoisteoksensa *Enkeli lensi ohi* sai hyvät arvostelut, kuten hänen kaksi muutakin salapoliisitarinaansa; *Kolmetoista mehiläistä* (1964) ja *Mummokulta* (1969).

1960-luvun kenties merkittävin salapoliisikirjailijatulokas on *Eeva Tenhunen* (oik. Palosuo, 1937-). Jo esikoisteoksessaan *Mustat kalat* (1964) hän osoittaa hallitsevansa salapoliisikirjallisuuden vaikean sarjan, häntä ei olekaan turhaan verrattu Agatha Christiehin ja muihin alan mestareihin. Mustien kalojen lisäksi Tenhuselta on ilmestynyt mm. *Keisari seisoo palatsissaan* (1971), *Nuku hyvin, Punahilkka* (1973), *Kuolema savolaiseen tapaan* (1976) ja *Hyvän työn hautajaiset* (1978).

Kolmas merkittävä naiskirjailija 1960-luvun suomalaisessa salapoliisikirjallisuudessa, Tenhusen ja Leppäsen lisäksi, on *Pirkko Arhippa* (oik. Syynimaa, 1935-). Häneltä ilmestyi kaikkiaan seitsemän salapoliisitarinaa; ensimmäinen, *Murha on sydämen asia*, ilmestyi vuonna 1968. Parhaimpia ovat *Osta aikaa Naantalista* (1972) ja *Poikien joukossa tyttöjen joukko tyhjä* (1973).

SAPO-SARJA

WSOY:n kustantaman SaPo-sarjan numerolla 1 ilmestyi vuonna 1953 *Agatha Christien* Hercule Poirot-dekkari *Lordin kuolema*. Nykyään sarjassa on ilmestynyt jo yli 400 alan parhaimmiston kuuluvaa salapoliisi- ja rikostarinaa. Sarjan alusta lähtien ulkoasusta vastasi Carl-Gustaf Hagström, jonka pitkä urakka päättyi vuonna 1997. Toinen pitkäaikainen kuvittaja Ritva Laijoki suunnitteli kirjojen kansia sarjan uusintapainoksiin ja osaan uusia kirjoja 1970- ja 1980-luvuilla, mm. *Ellery Queenin Silinterihatun arvoitus* vuodelta 1977. Numerolla 401 ilmestyi *Reginald Hillin Kuolema kuvassa*, jonka uudesta ulkoasusta vastasi Mika Tuominen.

Sarjassa on ilmestynyt perinteisiä salapoliisikirjoja sekä nykyaikaisempia rikos- ja jännityskirjoja. Kirjan takakannessa on kolme erilaista logoa osoittamassa minkä tyyppisestä julkaisusta on kulloinkin kysymys; vaihtoehtoina ovat perinteinen salapoliisiromaani, modernia jännitystä tai klassikko.

SaPon numero 300 oli juhlaulkaisu, tällä numerolla ilmestyi vuonna 1986 *Julian Symonsin* toimitama *Murha! Murha!* : salapoliisikertomuksesta rikosromaanin. Kirja ei ollut varsinaisesti dekkari, vaan lähinnä salapoliisikirjallisuuden historiikki.

Sarjassa on ilmestynyt myös muutama keräilyharvinaisuus: antologiat *Murha Suvikunnassa* (1984) ja *Murha Bulevardilla* (1994) eivät tulleet lainkaan myyntiin suurelle yleisölle. Kirjat julkaistiin ilman SaPo-sarjan sisäistä numerointia.

SALAMA-SARJA

Gummeruksen kustantaman Salama-sarjan ensimmäinen julkaisu vuodelta 1953 on *suomalaisen T. Marraksen* (oik. Pauli Suhonen) dekkari *Tohtori Kaarretin tapaus*. Sarjassa ilmestyi kaikkiaan 205 dekkaria, joista viimeinen julkaistiin vuonna 1973. Sarjan viimeiset osat (177-205) julkaistiin sarjanimellä Salama minun makuuni, mm. *Hugh Wheelerin Rikoksien Capri* (1971). Sarjan ulkoasusta on vastannut Matti Louhi.

Sarjassa on ilmestynyt perinteisten salapoliisiromaanien lisäksi myös laaja määrä muuta rikoskirjallisuutta, mm. useita kirjoja *James Hadley Chaselta: Ruumisarkku Hongkongista* (1963). Vuodesta 2002 alkaen jännityskirjallisuuteen erikoistunut Book Studio on julkaissut vanhoja Salama-sarjan dekkareita uusintapainoksina, mm. *Quentin Patrickin* alun perin vuonna 1961 ilmestynyt *Rakas vaimoni Maureen*.

Lähteet:

Kukkola, Timo: Dekkaristin käsikirja. 2. uud. laitos. 1997

Kukkola, Timo: Hornanlinnan perilliset : 70 vuotta suomalaista salapoliisikirjallisuutta, 1980

Ekholm, Kai & Parkkinen, Jukka: Pidättekö dekkareista, 1985

Bagh, Peter von: Elokuvan ilokirja, 1990

Suomen kirjailijat

<http://www.tornio.fi/kirjasto/tuu/dekkarit>

Harri Hirvi Jyväskylä 12.5.2004 (päivitetty 15.3.2005)